

KÜRESELLEŞME-YERELLEŞME EKSENİNDE YEREL SİYASETİN DÖNÜŞÜMÜ

Murat YAMAN¹
Özgür ÖNDER²

Öz

Küreselleşme siyasal düzlemde bir yönü ile tek dünya devleti öngörülerini gündeme getirirken diğer yönüyle de yerelleşme odağında ironik olarak merkezi ulus devlet sistemini küçük birimlere ayırma ve daha kolay yönetebilme iddiasını içermektedir. Küreselleşme ve yerelleşme birbirini tamamlarcasına yerel birimlere odaklanıp yerel siyaseti gündeme getirirken aynı zamanda küreselleşme siyasi, iktisadi, hukuki ve yönetsel boyutları ile devletin egemenlik alanını daraltmaktadır. Küreselleşmenin harekete geçirdiği yerelleşme yerelde yönetim ve siyaset üzerinde düşünmemiz gereğine bizi götürmektedir. Bu çalışmada, küreselleşme yerelleşme ekseninde yerel siyaset teorik ve kavramsal olarak ele alınarak ortaya çıkan dönüşüm üzerine tartışmalar yapılacaktır.

Anahtar kelimeler: Küreselleşme, yerelleşme, yerel siyaset
JEL Kodları: H75

THE TRANSFORMATION OF LOCAL POLITICS ON THE AXIS OF GLOBALIZATION–LOCALIZATION

Abstract

Globalization, on the one hand, paves the way for assumptions about single world state and creates opportunities for local politics by dividing central nation-state into small administrative units that are easier to govern, on the other. It is possible to say that the sovereignty of the state is narrowed in terms of political, economic, legal and administrative matters. In the source of these developments, localization which is triggered by globalization makes local politics more and more arguable. In this study, the transformation of local politics is examined theoretically on the axis of globalization–localization.

Key Words: Globalisation, localization, local politics
Jel Codes: H75

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi İ.İ.B.F. Kamu Yönetimi Bölümü, murat.yaman@dpu.edu.tr

² Doç. Dr., Kütahya Dumlupınar Üniversitesi İ.İ.B.F. Kamu Yönetimi Bölümü, ozgur.onder@dpu.edu.tr

Giriş

Küreselleşme sürecinin başlangıç noktası tam olarak bilinmemektedir. Ancak, modern öncesi dönem itibarıyla düşünce olursak; toplumların birbirleriyle ticaret (özellikle deniz ticareti) yapmaya başlamaları, bu yolla dışa açılmaları, başka toplumlarla tanışmaları ve bilgi-kültür alışverişi yapmaları küreselleşmeye ilk adım sayılabilir. Modern çağla birlikte, toplumların birbirlerine ekonomi, siyaset, kültür, teknoloji ve bilgi alanlarında bağımlılıkları ve interaktif etkileşimleri artmıştır.

Küreselleşmenin oluşturduğu hız, karmaşa ve kaosu da içinde barındıran karşılıklı etkileşim ve bağımlılık, siyasal bağlamda devletin ve onun egemenlik ilişkilerinin yerel düzlemde tartışılması gibi ilk etapta hiç de beklenmeyen gelişmelere kapı aralamıştır. Dolayısıyla siyasal düzlem yeni tartışmaları, gerilimleri ve kavramları taşımıştır. Yönetimden yerel yönetime kadar bir merkezden yayılan bu kavramların ideolojik altyapısının neoliberalizm olduğunu söylemeye gerek bile yoktur. İmparatorlukların çözülerek onun yerine ulus-devletlerin alması gibi ulus-devlet sistemi yerine de daha küçük yerel birimlere müstakil egemenlik sahaları açılmaya çalışılmış, bölgesel egemenlik düşüncesi de peşi sıra gelmiştir. Küreselleşmenin ulusal sınırları silikleştirirken yerelleşme kavramını önemli hale getirdiği; yerelleşmenin yerel halkın yönetime katılmasını sağlayarak yerel demokrasinin gelişimine katkıda bulunduğu vb birçok varsayımın her siyasal toplumda aynı sonuçlar yaratacağı gerçeği tam olarak doğrulanmasa da yerel yönetim ve siyasetin tüm bu gelişmelerin ve süreçlerin çıktıkları olduğunu da unutmamak gerekir. Yerelleşme bir bakıma ekonomik alanla sosyopolitik alan arasında ortaya çıkan ayrımı-gerilimi mesafeye ilişkilendirerek, bu alanın ekonomik alana olan direncini ifade eden bir süreç, diğer açıdan da küreselden yerele devlet, siyaset ve yönetim üçgenine farklı anlamlar yüklemeye çabasıdaki bir sonuç olabilme imkânlarını sunmaktadır.

Bu çalışmada, küreselleşme olgusunun niteliği, anlamı, altyapısı tanımlanarak, kentte oluşan yerel siyaset içerisinde yaşanan değişim analiz edilmektedir. Küreselleşmenin tekleştiren anlayışı çerçevesinde küreselden yerele geçişin aşamaları, küreselleşmenin içeriği ve kapsamı, yerel süreçler üzerine etkisi tartışılmaktadır. Küreselleşmenin uzantısı olarak yerelleşmenin söz konusu dönüşümde devletin işleyişine katkısı olumlu olumsuz bakış açıları özelinde ele alınmaktadır.

1.Kavramsal Ve Tarihsel Olarak Küreselleşme

Küreselleşme kavramı iktisadi, siyasi, sosyal ve kültürel alanlarda ortak değerlerin, yerel ve ulusal sınırları aşması ve dünyada benimsenmesidir (Aktan, 1999: ss. 119). Fuat Keyman'a göre "içerisiyle dışarı, ulusal ile uluslararası, Batı ile Doğu, Birinci Dünya ile Üçüncü Dünya, modern ile geleneksel, kimlik ile fark, ve benlik ile öteki arasında çizilmiş zamansal ve mekansal ayrımların ortadan kalkmasını ve böylece dünyanın global bir topluma ve global bir kültüre sahip olma durumuna geldiğini nitelemektedir (Keyman, 1999)."

Küreselleşme fikrinin altyapısı Batının siyasi ve iktisadi gelişimine hareket kazandıran bilimsel süreçlerden beslenir. Kilise skolastik düşüncesinin kırılmaya başlaması ile birlikte Aydınlanma çağı, Batı siyasal, sosyal, ekonomik ve teknolojik gelişiminin motoru olmuştur. Aydınlanma çağının başlaması ile kilisenin bilgiyi tekelinde tutan gücü zayıflamıştır. Yaşanan değişimin en önemli boyutu aklın ön plana çıkması olmuştur. "Rönesans ve Reform ile başlayıp Aydınlanma ile devam eden süreç, insanın düşünce dünyasında devrimci yenilik ve değişimleri beraberinde getirmiştir; bu değişimi en kısa ve özlü olarak aklın egemenliği olarak tanımlamak olanaklıdır (Şaylan, 1995: ss. 19-20)." Batıda bilimsel faaliyetleri hızlandıkça meydana gelen bilgi birikimi teknolojiye dönüşmüş, sonuçta Sanayi Devrimleri yaşanmıştır.

Sanayileşme, makineleşme ve seri üretim sonucu ulusal üretim iç pazarlarda stok oluşturdukça üretilen malların dış pazarlara ulaştırılması gereği ortaya çıkmıştır. Kapitalizm denilen bu süreç, ulusal sınırların aşılmasını, üretim faktörlerinin serbest dolaşımını savunmaya başladı. Yani küreselleşme ilk doğum sancılarını ekonomik anlamda hissettirdi. Çok boyutlu değerlendirilmesi

gereken ve modernleşme sürecinin bir uzantısı olan küreselleşme; siyasal anlamda demokrasiyi, iktisadi anlamda kapitalizmi ve serbest piyasa ekonomisini, kültürel anlamda batılılaşmayı ve hukuki anlamda ise pozitif hukuku önümüze model olarak koymuştur. Bu formülasyon liberal değerlerin tüm dünyada hakim kılınmaya çalışılmasından başka bir şey olmadığı "ilerlemeci" bir anlayışla bu evreler geçilmediği müddetçe modern dünyaya entegrasyon sağlanamamış olacaktır. Küreselleşmenin ulusal devlet sistemlerinde ortaya çıkardığı asıl sonuç bu değerlerin oluşturduğu süreçlerin devleti reforma tabi tutması, siyaset ve yönetim alanlarının yeniden tanımlanması gereğidir. Dolayısıyla küresel gelişmeler göstermiştir ki geleneksel idari yapı ve süreçlerinin yerel siyaset ve yönetim reformları üzerinden okunma zorunluluğu ortaya çıkmıştır.

2.Küreselden Yerele Siyasal Dönüşüm

Küreselleşme, tek bir süreçten ziyade karmaşık bir olgular kümesidir. Hatta çelişkili, birbiriyle çelişen unsurların devreye girdiği bir süreçtir. Ulus-devlet bu süreçte başta ekonomik güçleri olmak üzere bir takım güçlerini kaybetmiş ve egemenliği de erozyona uğramıştır. Ancak bunun aksi yöndeki gelişmesini de göz ardı etmemek gerekir. Antony Giddens, "Küreselleşme yalnızca yukarıya doğru bir süreç değil, aynı zamanda yerel özerklik doğrultusunda yeni baskılar yaratarak aşağıya inen bir olgudur" derken sosyolog Daniel Bell, ulusların büyük problemleri çözemeyecek kadar küçük, küçük problemleri çözemeyecek kadar da büyük hale geldiğini ifade ederek küreselleşme-yerelleşme dikotomisinin altını çizmiştir (Giddens, 2000: s. 25).

Küreselleşme ulus-devletleri zayıflatırken mikro-milliyetçiliği körüklemekte (Kadioğlu, 1996: s. 125), bir yandan ulusal sınırları ortadan kaldırırken diğer yandan da ulusal kimlikleri, alt kimlikler ve alt kültürler diye parçalama sürecine sokmaktadır. Bu süreci de ulus üstü kurumlarla gerçekleştirilmeye çalışmaktadır.

Siyasal ve yönetsel anlamda küreselleşme, toplumla ilgili karar odaklarının ulusal sınırlar dışına taşmasını ifade eder. Ulus-devlet üstü kuruluşlar (BM, NATO, IMF ve Dünya Bankası vb.) ulusları bağlayan kararlar alabilmektedir. Küreselleşme sonucu, ulusal sınırlar dışındaki kararların ulus-devletler üzerindeki etkinliği de artmıştır (Şaylan, 1999: s. 258).

Küreselleşme sadece ulusları ve insanları birbirlerine bağlamakla kalmıyor, aynı zamanda küresel bir toplum oluşturma idealini de taşımaktadır. Yani hem evrenselleştirici hem de homojenleştirici bir yapıya sahiptir. Küresel toplum ulusal-yerel politikaları küreselleşmeye endeksledikçe ulus-devletleri ontolojik bir tercihe de zorluyor: ya liberal demokrasi ve serbest piyasa ekonomisini kabul edip küresel toplumun nimetlerinden faydalanacaklar ya da sistem dışında kalınacaktır.

Küreselleşme, tektipleştiriciliğe karşı farklılığı tanımlayan söylemler çerçevesinde evrensellik-yerellik dikotomisi olarak da sunulmaktadır. "Küreselleşmeyi Batı modernitesinin evrenselleşmesi olarak gören bu teze (Francis Fukuyama) karşı, aynı süreci Batı modernitesinin krizi olarak gören tezler de (Gianni Vattimo) vardır. Bu ikinci teze göre, küreselleşme aynılığı simgeleyen nesnel tarihe karşı farklılığa dayalı alternatiflerin gelişmesine olanak tanır, tarih anlayışında çoğulculuğa imkan verir. Buna göre, Batı modernitesi bir yandan özgün bir gelişme modelini dünyaya yayan hegemonik bir proje diğer yandan, farklılıkları ön plan çıkaran küreselleşme de bu projenin bir ürünü (Kartal, 2000: ss. 640-641)."

Ulus-devletlerin etkinliğinin azalması ile de; bürokrasi ve bunların yetki alanları, egemenlik hakları değişime uğramaya başlamaktadır. Egemenlik ya hep ya hiç mantığının dışına çıkarılmaktadır. Ulusal egemenlik kavramı sınırlandırılmakta ve uluslar üstü kuruluşlarla paylaşılmaktadır. Hatta ulusal parlamentoların yetkileri daraltılmış, hükümetlerin bazı yürütme görevlerinin denetimi uluslararası mahkemelerce (Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Savaş Suçları Mahkemesi vb.) sağlanmaya başlanmıştır (Eryılmaz, 2002: ss. 83-84).

İletişim ve ulaşım teknolojilerindeki gelişmeler dünyanın her yerine ulaşılabilirliği kolaylaştırmıştır. "Zaman ve mekansal kısıtlamalar ortadan kalkmıştır. Böylelikle, küresel ölçekte,

bütünleşmiş bir piyasaya doğru hareket tekrar güçlenmiştir. Ülkeler liberal ekonomi politikaları uygulayarak uluslararası yatırımlardan en büyük payı alma yolunda tedbirler almaktadırlar." Gümrük birlikleri, vergi düzenlemeleri, çok taraflı uluslararası anlaşmalar sonucu, çokuluslu şirketlerin gücü ve hegemonyası artmıştır (Alp ve Kahraman, 2002).

Uygulamada krize giren refah devleti, bu süreçte; "devletin küçülmesi", "devletlerin sosyo-ekonomik politikalarının dönüşümü", "özelleştirme", "deregülasyon", ve "idari ve siyasi reformlar" gibi kavramları ülkelerin gündemine getirmiştir. "Bu kavramların ortaya çıkmasını ve sosyoekonomik dönüşümün boyutlarını dört alanda gruplandırmak mümkündür: sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçiş, kitlesel (mass, Fordist) üretim sürecinden esnek (flexible, Post-Fordist) üretim sürecine geçiş, moderniteden post-moderniteye geçiş ve küreselleşme süreci ile mekansal organizasyonların dönüşümü (Tekeli, 1996)." Egemenlik kavramının içeriğinin değişmesi bir yana, devletin ekonomideki görevi müdahalecilikten hakemliğe doğru yaklaştıkça Kamu İktisadi Teşekkülleri (KİT) özelleştirme sürecine girmiş ve ekonominin önündeki yasal engeller kaldırılmaya başlanmıştır (Eryılmaz, 2002: s. 84).

Küreselleşme-yerelleşme süreci, gücün ve yetkinin yerel toplumlardan alınıp küresel arenaya aktarılması şeklinde değerlendirildiği kadar ağır basan görüş olarak ulus-devletin fonksiyonlarını daraltan ve işlevlerini yerel yönetimlere devreden gelişmeler bütünü olarak da okunmaktadır. Yani devletin küçültülmesi; gücün ve yetkinin tek elde toplanmasının önüne geçilmesi gereği öne çıkmaktadır. İşte yönetim yerine "yönetişim" kavramına doğru bir yöneliş küreselleşmenin getirdiği değişimin yansıması olarak sunulmaktadır. "Devlet aygıtının politik egemenlik, sosyal projeler ve devlet destekli ekonominin korunması merkezli rolünden, devletin çoğu kez sadece eşitler arasında birinci olduğu yönetsel, para-yönetsel ve hükümet dışı gönüllü organizasyonlar arasındaki işbirliğine doğru bir hareket göze çarpmaktadır (Jessop, 2001: s. 72)." Küreselleşme süreciyle ulus-devlet düzeninden uluslar-üstü (ya da altı) bir yönetim sistemine geçildiğine dair bu tür güçlü emareler arttıkça küresel egemenin kim olduğu sorgulanmadan sadece yerelde dar ve mikro tartışmalara odaklanılmaktadır.

3.Yerelleşme: Devletin Güçlendirilmesi Mi Yoksa Çözülmesi Mi?

Küreselleşme ve yerelleşme arasında gelişen ilişkiler süreci, karşılıklı olarak hem olumsuz hem de olumlu açılımlar gündeme getirmektedir. "Teknoloji bir yönüyle yerel kültürleri tehdit ederken, aynı zamanda onlara kendilerini ifade için iletişim ve bilgi ağlarını kurma imkanı da veriyor. Bu yolla, yerel kültürler canlanıp dinamizmlerini artırarak, dinsel ve geleneksel değerlere dönüşebiliyor. Böylece bütünleşme sürecindeki yeni dünya toplumunun ayrışma tohumları aynı süreç içinde filizlenebiliyor (Erbay, 1998: ss. 170-171)." Küreselleşme kavramı ulusal sınırları silerken yerelleşme gibi öngörülmeleyen bir gelişmeyi de gündeme getiriyor. Yerel halkın yönetime katılmasını sağlayarak yerel demokrasiye katkıda bulunulduğu savunulurken yönetim ve katılımcı demokrasi yönetilen ile yönetilen arasındaki etkin iletişimi de gerçekleştirdiği savı (Aktan, 1999: ss. 120-121) güçlü bir şekilde tekrarlanmaya çalışılmaktadır.

Daha net bir ifadeyle merkezi yönetimin sorumluluklarını daha alt düzeyde paylaşması, yerelleşme sürecinin somutlaşmış kurumları olan mahalli idarelerin ise bu sorumluluklar çerçevesinde hizmet sunumunu ve kaynak kullanımını etkin hale getirmesi olarak takdim edilmektedir. "Gelişmekte olan ülkeler de dahil olmak üzere, üniter ve federal ülkelerde yerelleşme eğilimlerinin güçlenmesi, halkın demokratik ve katılımcı isteklerinin ve politik liderleri halka karşı sorumlu davranmaya zorlayan politika evriminin bir yansıması olarak değerlendirilebilir (Siverekli, 2001: s. 124)."

Vatandaşlarını haklarla donatan ulus-devletler; her ne kadar zayıflamaya devam etse de, Paul Kennedy'nin (Kennedy, 1999: s. 160) de ifade ettiği gibi küresel dünyada ulusları bir arada toplayan, onlara vatandaşlık yoluyla haklar veren ve yükümlülükler yükleyen bir başka organizasyon düşünülemez. Aslında küreselleşme-yerelleşme noktasında tartışılması

gereken devletin varlığı ya da yokluğu değildir. Temelde üzerinde düşünülmesi gereken, küreselleşmenin getirdiği avantajların yerelleşme adına nasıl kullanılacağıdır.

Tartışmalar yerel yönetim ve siyaset alanının nasıl tanımlanıp oluşturulacağı ve işleyişinin nasıl olacağı noktasına odaklanmaktadır. İster istemez merkezi idareden farklı bir yapıda kurgulanacak yerelliğin bu iki alandaki tezahürü tartışmalarında özerklik gündemin merkezine oturmaktadır. İdari, mali, hukuki vb birçok çeşidi ve uygulaması olan özerklik merkezi olarak kurgulanmış ülke bürokrasilerinin alışkın olduğu bir kavram değildir. Dolayısıyla özerklik yerelleşme tartışmalarında siyasi olmamak kaydıyla üniter sistemlerin kabul ettiği bir yönetsel ve siyasal süreç olarak da kabul gördü. Mesela Görmez, özerklik ilkesini demokratik hükümet etmenin sağlanmasında, insan hak ve özgürlüklerinin korunmasında, temel bir unsur olarak sayılması (Görmez, 1997: s. 71) gerektiğini ifade ederken; Tortop, merkeziyetçiliğin ve bürokrasinin sakıncalarını gidermek ya da azaltmak için düşünülen bir yönetim biçimi olarak görmüştür. Yetkilerin merkeze çekilmesi, kararların üst düzeylerde, merkez organları tarafından alınması, yürütmenin gecikmesine neden olmakta ve hizmetleri aksatmaktadır. Sonuçta hizmetler yavaşlamakta, uzmanların görüş ve düşüncelerinin yönetime yansması ve isabetli kararların alınması güçleşmektedir (Tortop, 1991: s. 3). Özerkliğe olumlu bakan yaklaşımlarda iki ana görüş olarak demokratik ve bürokratik yönleriyle kavram değerlendirmeye alınmıştır.

Devletin toplum düzeni ve barışı sağlanmada kendine özgü temel işlevleri olduğu gibi, yerel yönetimlerin de kendilerine özgü planlama, kültür, konut ve eğitim gibi hizmetleri bulunmaktadır. Gerçekte devletin varlık nedeni güvenli bir ortamda ve sağlıklı çevre koşullarında vatandaşları için insanca yaşanabilecek ortamı hazırlamaktır (Karaman, 1996: s. 11). Özerklik, kurumların ülke çıkarları doğrultusunda kendi hizmetlerini düzenleme hakları anayasalar tarafından güvence altına alınmaktadır.

Özerkliğin demokratik yaklaşımında ise yerel yönetimlerin demokratik ve katılımcı hale getirilmesi gayretleri öne çıkmaktadır. Yerel demokrasinin işletildiği yerel yönetimler, demokratik alt yapı kuruluşlarının, en geniş anlamıyla sivil toplum kuruluşlarının (dernek, sendika, meslek odası, basın vb.) en büyük destekçisi olarak görülmektedir. Hatta demokratik yerel yönetimler mi yoksa yerel demokrasi mi tartışmaları da tam burada devreye girmektedir. Ancak yerelleşme tartışmalarında yerel siyaset ve yönetim kavramları tam küreselleşmecilerin de yaklaşımına uygun olarak yerele olduğunun çok üstünde ve dışında anlamlar yükleyerek onu tartışmasız tek ve geçerli bir hakikat bir kurtuluş reçetesi ya da olarak görmeyi teklif etmektedir. "Özerklik, yerel yönetimlerin iyi hizmet üretmelerinin önemli şartlarından birisidir. Ancak yerel özerklik sınırsız değildir ve kendi içinde bazı denetim mekanizmaları barındırmalıdır. Söz konusu denetim, yerel yönetimler üzerinde halk denetimini daha etkin hale getirme, hukuksal denetimi idari vesayetinin yerine ikame etme vb. biçiminde olabilir (Coşkun, 1996: s. 47)."

4.Sonuç ve Değerlendirme

Sonuçları itibariyle düşünecek olursak küreselleşme; ulus-devletin merkezi ve bürokratik yapısını zayıflatarak onu yerelleşme sürecine sokmaktadır. Düz bir okuma ile yerelleşme yerel demokrasiyi güçlendirme, küreselleşme ise ulus-devleti zayıflatmaktadır. Ancak devletin tamamen ortadan kalktığı bir durum dünya düzeninde mümkün gözükmemektedir. Devlet tarihten günümüze siyasal, toplumsal ve iktisadi olarak farklı biçimler olsa da varlığını sürdürdüğü gerçeği bir gerçektir. Yerelleşmeye yerel demokrasiyi güçlendirmek için önem atfedilmekte, yerel yönetimler merkezi yönetimin vesayetinden uzaklaşma eğilimi göstermektedir. Yerelleşmenin, tamamen bağımsız olarak ve kendi başına yeterli olarak düşünülmesi doğru değildir. Merkezi yönetim ve yerel yönetim arasında hizmetlerde birbirini tamamlayıcı ve eşgüdüm içinde bir ilişki ağına ve yapısına ihtiyaç vardır. Zira kentsel yaşam kalitesinin iyileştirilebilmesi açısından yerel değerlere ve yerel halkın kararlarına saygı duyacak yerel bir siyaset ve yönetim anlayışı önem arz ederken bunun küresel bir siyaset ve yönetim odağına yerleştirilmeye çalışılması yerel değerlerle uyumlu

değildir. Neo-liberal değerlerin kurguladığı küresel siyasetin gerek ve öncelikleriyle yerel siyaset arasındaki ilişki çok da anlamlı olmayabilir.

Kaynakça

- Alp A. ve Kahraman M. A. (2002). Küreselleşme ve Politika Yakınlaşmaları, www.ltd.org.tr (05.12.2002).
- Aktan, C. C. (1999). *Müdahaleci Devletten Sınırlı Devlete*, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara.
- Coşkun, B. (1996). “ Türkiye’de İdari Vesayetın Denetimi ve Yerel Yönetimlerin Özerkliği”, *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, 5 (3), ss. 35-47.
- Erbay, Y. (1998). “Kavram Olarak Küreselleşme“, *Yeni Türkiye*, 19, Yirmi Birinci Yüzyıl Sayısı- I.
- Eryılmaz B. (2002). *Bürokrasi ve Siyaset*, Alfa Yayınları, İstanbul.
- Giddens, A. (2000). *Elimizden Kaçıp Giden Dünya*, Alfa Yayınları, İstanbul.
- Görmez, K. (1997). *Yerel Demokrasi ve Türkiye*, Vadi Yayınları, Ankara.
- Jessop, B. (2001). "Küreselleşme ve Ulus-Devlet", (Çev. Efkân Ala-Ahmet Altıparmak), *Türkiye Günlüğü*, 64, ss. 61-78.
- Kadıoğlu, A. (1996). "Kamusal Alan İle Özel Alanın Yeniden Eklemlenmesi: Demokratik Vatandaşlık", *Diyalog*, 1, ss. 119-134.
- Karaman, Z. T. (1996). *Yerel Yönetimler*, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları, İzmir.
- Kartal F. (2000). "Küreselleşen Sermayeye Karşı Küreselleşen Muhalefet", *Yerel Yönetimler Sempozyum Bildirileri*, (ed. B. Ayman-Güler ve A. Sabuktay), Ankara: TODAİE, ss. 637-41.
- Keyman, E. F. (1999). *Türkiye ve Radikal Demokrasi: Modern Zamanlarda Siyaset ve Demokratik Yönetim*, Bağlam Yayınları, İstanbul.
- Kennedy, P. (1999). *Yirmi Birinci Yüzyıla Hazırlanırken*, İş Bankası Yayınları, Ankara.
- Sivrekli, E. (2001). "Yerelleşme ve Yerel Demokrasi", *Türk İdare Dergisi*, (431), 121- 133.
- Şaylan, G. (1995). *Değişim, Küreselleşme ve Devletin Yeni İşlevi*, İmge Kitabevi, Ankara.
- Şaylan, G. (1999). *Postmodernizm*, İmge Kitabevi, Ankara.
- Tekeli, İ. (1996). "Yönetim Kavramının Yanısıra Yönetişim Kavramının Gelişmesinin Nedenleri Üzerine", *Habitat II Konferansı Yazıları*, (der.) İlhan Tekeli, TOKİ Yayınları, Ankara.
- Tortop, N. (1991). "Özerk, Üretken ve Katılımcı Mahalli İdare Anlayışı", *Amme İdaresi Dergisi*, 24 (4), ss. 3-9.